

Силабус
навчальної дисципліни
Підручник для початкової школи
2024-2025 навчальний рік

Освітня програма Початкова освіта
Спеціальність 013 Початкова освіта
Галузь знань 01 Освіта
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Викладач (і)	Мухіна Тетяна Євгеніївна
Посилання на сайт	https://bdpu.org.ua/faculties/fppom/structure-fppom/kaf-poch-osvity/composition-kaf-poch-osvity/mukhina-tetiana-yevheniivna/
Контактний тел.	0964253274
Е-mail викладача:	tanamuhina2@gmail.com
Графік консультацій	Понеділок, середа, 14.00–16.00 Zoom, Viber, Telegram або за телефоном
Онлайн навчання на платформі ZOOM	ідентифікатор постійної персональної конференції викладача – 905 294 6170, код – 1111
Корпоративна освітня платформа ЗВО	офіційний сайт БДПУ (http://bdpu.org/). Вкладка: «Студент» – електронна підтримка навчання Moodle

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
3/90	16	12	62	Залік

Семестр: осінній/весняний

Мова навчання: українська

Ключові слова: Державний стандарт початкової освіти, підручник для початкової школи, функції підручника, навчальний текст, позатекстові компоненти підручника, апарат організації засвоєння, ілюстративний матеріал, апарат орієнтування.

Курс є **вибірковою навчальною дисципліною** циклу професійної підготовки здобувачів першого рівня вищої освіти, які навчаються за ОПП Початкова освіта.

Мета та предмет курсу: метою викладання навчальної дисципліни «Підручник для початкової школи» є зінтегрувати і поглибити знання здобувачів вищої освіти про теоретичні основи та практику підручникотворення в початковій школі; ознайомити їх з доступними методами аналізу й оцінювання цього виду навчальної літератури; сформувати вміння організувати роботу з підручником на уроках у початковій школі.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Підручник для початкової школи» є:

- ознайомити здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з теоретичними основами побудови підручника для початкової школи та процесом підручникотворення в галузі початкової освіти;

- учити грамотно аналізувати цей вид навчальної літератури з метою оцінювання його ефективності та підготовки до дидактично обґрунтованого вибору конкретного підручника (порівняння альтернативних навчальних книг, виявлення ознак певної педагогічної технології тощо);

- формувати вміння організувати роботу з підручником на уроках у початковій школі.

Компетентності та програмні результати навчання за ОП підкріплюють зміст ОК з циклу професійної підготовки.

Зміст курсу:

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1, 2 **ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ ПІДРУЧНИКА ДЛЯ** **ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Тема 1.1-1.2. Шкільний підручник як об'єкт, що історично розвивається. З історії створення шкільного підручника. Початок книгодрукування в Україні. Основні теоретики навчальних книг: Я. Коменський (основоположник теорії підручника), Д. Дідро, К. Ушинський, Т. Лубенець та ін. Етапи підручникотворення в галузі початкової освіти України (I – розвиток підручникотворення в початковій освіті у 60–80-х роках ХХ століття; II – підручникове забезпечення початкової школи в умовах державної незалежності України). Сучасний стан підручникотворення в Україні.

Тема 2.1-2.2. Підручник для початкової школи як модель процесу навчання. Поняття про шкільний підручник. Теорія шкільного підручника як концептуальна основа творення навчальної книги. Найважливіші характеристики підручника: як носій змісту освіти і засіб навчання; як

стратегічна і тактична модель процесу навчання; як втілення єдності його змістової та процесуальної сторін; як взаємозв'язок викладання й учіння з орієнтацією на провідні концепції процесу навчання. Основні компоненти змісту освіти (знання про світ, способи діяльності, досвід творчої діяльності, емоційно-ціннісне ставлення до дійсності) та способи їх втілення у підручнику.

Психологічні основи побудови навчальної книги: відображення основних етапів процесу навчання, забезпечення процесуальних аспектів навчання, врахування вікових особливостей молодших школярів.

Варіативність навчальної літератури. Альтернативні (паралельні) підручники. Класифікація підручників за різними ознаками: за способом організації навчального матеріалу, за характером відображення змісту освіти, за глибиною відображення змісту освіти.

Підручник у системі навчально-методичного комплексу.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

ФУНКЦІ ТА СТРУКТУРА ПІДРУЧНИКА ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Тема 3.1. Поняття про функції підручника та їх характеристика. Система функцій шкільного підручника: інформаційна, трансформаційна, систематизації, закріплення і контролю, самоосвіти, інтегруюча, координуюча, розвивально-виховна.

Характеристика провідних функцій підручників для школи першого ступеня: інформаційної, розвивальної, мотиваційної, виховної.

Дидактичні основи побудови підручників для початкової школи з урахуванням принципу розвивального навчання.

Тема 4.1. Структура підручника. Поняття про структуру підручника. Модель структури підручника, запропонована Д. Зуєвим: текст та позатекстові компоненти (апарат організації засвоєння – вправи, завдання, запитання, пам'ятки, інструкції, таблиці та ін.; апарат орієнтування – передмова, зміст, сигнали-символи, шрифтові й кольорові виділення та ін.; ілюстративний матеріал – предметні малюнки, документи, діаграми, схеми, ілюстрації тощо).

Класифікація текстів за різними ознаками: за обсягом; за домінуючою функцією; за функціональним стилем; за методом навчання, закладеним у тексті; тексти, які містять проблемний виклад матеріалу; які реалізують частково-пошуковий метод. Складність і трудність тексту. Методи вимірювання складності тексту.

Навчальні завдання і вправи як важливий структурний компонент підручника. Класифікація навчальних завдань за різними ознаками: за характером пізнавальної діяльності, за дидактичною метою, з урахуванням основних елементів змісту освіти та ін.

Дидактичні основи використання ілюстративного матеріалу у структурі підручника: повноцінна реалізація провідних функцій навчальної книги;

дидактично обґрунтований зв'язок ілюстрацій з іншими структурними компонентами книги, зокрема з текстом; відповідність ілюстративного матеріалу віковим особливостям молодших школярів.

Структурні особливості підручників для молодших школярів.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4

ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ПІДРУЧНИКІВ ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Тема 4.1–4.2. Аналіз і оцінювання шкільних підручників. Поняття про аналіз і оцінювання шкільних підручників. Критерії та методи оцінювання навчальної книги. Функції підручника як загальнодидактичний критерій оцінювання цього виду навчальної літератури. Структурно-функціональний підхід.

Комплексний аналіз підручників для початкової школи: функції (інформаційна, розвивальна, виховна, мотиваційна), структура (текст, апарат організації засвоєння, ілюстративний матеріал, апарат орієнтування), поліграфічне оформлення (естетика навчальної книги, відповідність санітарно-гігієнічним вимогам), підручник у системі навчально-методичного комплексу (підручник – самостійний елемент навчального процесу, зв'язок підручника з іншими елементами навчального комплексу (їх узгодженість), підручник і методична література для вчителя (їх взаємозв'язок)).

Підходи до аналізу інтегрованих та альтернативних підручників, адресованих молодшим школярам.

Вимоги до підручників для початкової школи.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5, 6

РОБОТА З ПІДРУЧНИКОМ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Тема 5.1–5.2. Організація роботи з підручником на уроках у початковій школі. Робота з підручником як метод навчання та його складові: організація засвоєння навчального матеріалу підручника («зовнішні компоненти» методу, які реалізує вчитель); оволодіння вмінням працювати з підручником («внутрішні компоненти» методу, які реалізує учень).

Організація роботи з кожним зі структурних компонентів навчальної книги: з текстом (у т. ч. і з мікротекстами – правилами, задачами тощо) та позатекстовими компонентами. Основні види роботи над текстом: обговорення заголовка, відповіді на запитання за змістом прочитаного (види запитань – на відтворення змісту прочитаного, розкриття жанрових особливостей твору, визначення образної та смислової ролі слів і словосполучень, розвиток процесів сприймання, аналіз емоційної сфери автора та дійових осіб твору, розкриття власних почуттів і переживань, оцінювання вчинків дійових осіб, словесне малювання картин, встановлення причинно-наслідкових та часових зв'язків,

порівняння творів тощо), самостійне формулювання запитань до тексту, різні види читання (традиційні та нетрадиційні), складання плану твору, переказ прочитаного (найбільш поширені види переказів у початкових класах – дослівний, стислий, вибірковий, творчий).

Аналіз ілюстративного матеріалу підручника (від ілюстрації до тексту, від тексту до ілюстрації, від ілюстрації до ілюстрації (з метою порівняння), у межах ілюстрації). Види роботи з ілюстративним матеріалом підручника.

Використання навчальної книги на різних етапах уроку.

Самостійна робота учнів з підручником. Основні етапи самостійної роботи учнів з підручником: підготовчий (орієнтувальний), виконавчий, перевірний (контролюючий).

Тема 6.1–6.2. Формування в молодших школярів уміння працювати з підручником. Характеристика структурних компонентів уміння молодших школярів працювати з підручником: уміння працювати з текстом – виділяти головну думку, складати план, переказувати, ставити запитання, працювати над правилом; з позатекстовими компонентами – виконувати завдання, працювати з інструкцією, пам'яткою, таблицею та ілюстрацією; користуватися апаратом орієнтування – орієнтуватися у структурі підручника, у шрифтових та кольорових виділеннях і сигналах-символах; загальнонавчальні (міжпредметні) вміння – аналізувати, порівнювати, узагальнювати, контролювати роботу тощо.

Поетапність формування в учнів початкових класів вміння працювати з підручником (мотиваційний, тренувальний та основний етапи). Ознайомлення із зовнішнім виглядом підручника та його вихідними даними. Апарат орієнтування навчальної книги. Формування вміння працювати з основними структурними компонентами підручника.

Мотиваційне забезпечення процесу вироблення вміння працювати з підручником.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять). Політика освітнього процесу з дисципліни регулюється низкою нормативних документів Бердянського державного педагогічного університету, які знаходяться у відкритому доступі на офіційному сайті ЗВО (<https://bdpu.org.ua/normatyvna-baza-bdpu/regulations-of-education/>).

Обов'язково ознайомтеся з «Положенням про організацію освітнього процесу в БДПУ», у ньому прописано всі форми, методи та принципи організації Вашої освітньої діяльності в університеті ([МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ \(bdpu.org.ua\)](https://bdpu.org.ua)).

Політика, якою керується ОК, ґрунтується на ПОВАЗІ. Наша дисципліна – це можливість на практиці застосовувати теоретичні знання для розвитку професійних навичок та педагогічної майстерності, що підвищує Вашу ефективність як вчителів початкових класів; вчитися ставити запитання, генерувати нові ідеї та реалізовувати їх, робити помилки й приходити до нових

поглядів і висновків як разом, так і самостійно. Від вас очікується відповідальність, терпіння, гнучкість, уважність та повага до ваших однокурсників.

Будьте також толерантними: терпимі до технічних збоїв та затримок з боку здобувачів вищої освіти та з боку викладача, оскільки в умовах військового стану ми навчаємося із застосуванням технологій дистанційного навчання.

Освітній процес передбачає лекційні та практичні заняття, самостійну роботу, виконання індивідуальних і групових проєктів.

Навчання здійснюється в асинхронному і синхронному режимах. Синхронний режим передбачає відвідування всіх пар у форматі онлайн. Асинхронний режим – ознайомлення з освітніми матеріалами на платформі MOODLE та виконання усіх завдань. Регулювання синхронного та асинхронного режиму відбувається на принципі взаємодії викладач – здобувач вищої освіти. Спілкування відбувається в спільному Telegram-чаті та на освітній платформі.

БЕЗПЕКА ПОНАД УСЕ! Тож під час повітряної тривоги онлайн заняття зупиняються для того, щоб ВИ ПІШЛИ В УКРИТТЯ АБО БЕЗПЕЧНЕ МІСЦЕ. У такому разі освітній процес набуває асинхронного режиму. Ви можете отримати додаткову консультацію (в години консультацій викладача).

Навчання є практико-орієнтованим і полягає в акценті на застосуванні теоретичних знань у реальних ситуаціях для розвитку практичних навичок, які здобувачі вищої освіти зможуть використовувати у своїй професійній діяльності.

Заохочується висловлювання власної точки зору, творчий підхід до виконання передбачених програмою дисципліни завдань, неформальна освіта в межах освітнього компоненту.

Обов'язковим є дотримання принципів академічної доброчесності. Положення про академічну доброчесність у нашому університеті Ви знайдете на офіційному сайті (<https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/akademdobrochesnist-sayt.pdf>). Знання та дотримання цього положення обов'язкове. Наприклад, якщо Ви здаєте чиясь роботу замість своєї, то вона не зараховується, в деяких випадках, навіть, без права перескладання.

Не рекомендуємо користуватися допомогою ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ при виконанні завдань з курсу. Якщо Ви використовуєте ШІ, то обов'язково перевіряйте правдивість інформації, оскільки він теж припускає помилки. Для запобігання порушення академічної доброчесності **ПРОПISУЙТЕ ДЖЕРЕЛО, НА ЯКЕ СПИРАЄТЕСЬ** під час виконання завдань (автор, вебсайт, стаття, посібник та ін.).

Лекційні заняття передбачають різні форми проведення. Підготовка до практичних занять включає обробку теоретичного матеріалу з дисципліни,

розгляд та аналіз відеоматеріалу, підготовку до методичного пояснення засвоєного матеріалу, проєктування індивідуальних завдань та ін. Відпрацювання пропущених практичних занять є обов'язковим, здійснюється у форматі дистанційного (на платформі Zoom) спілкування викладача зі здобувачем (не пізніше, ніж через тиждень з моменту проведення заняття та згідно з графіком консультацій).

Самостійна робота передбачає завдання із тем дисципліни, пов'язаних з пошуком, обробкою та перегляд літератури, відео матеріалів, розгляд матеріалів за посиланнями викладача, підготовкою до практичних занять, відпрацювання теми, підготовка до презентації проєктів занять. Самостійні роботи надсилаються на оцінювання через систему Moodle у визначений політикою курсу термін.

Консультації здобувачів проводитимуться згідно з визначеним графіком.

Під час онлайн навчання необхідно дотримуватися етики спілкування: бути з увімкненим відео, ідентифікувати свій профіль у Zoom (коректно зазначено ПІБ українською/англійською мовою).

Пам'ятайте! Ви все можете, треба тільки захотіти!

Якщо щось не зрозуміло, Ви можете писати в особисті повідомлення викладачу, який завжди йде на зустріч тим, хто прагне навчатися й отримувати знання та вміння!

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність. Навчально-методичний комплекс (робоча програма, силабус, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, запитання до екзамену та ін.) завантажено на корпоративній освітній платформі ЗВО – Moodle БДПУ. До дисципліни Вас підкріплює викладач.

Програмне забезпечення: Microsoft Office (Power Point, Word), Zoom, Moodle, репозитарій); наочність (мультимедійні презентації та ін.).

Лекції та практичні заняття проводяться із застосуванням дистанційних технологій за розкладом в ZOOM (ідентифікатор постійної персональної конференції викладача – 905 294 6170, код доступу – 1111).

Слідкувати за розкладом занять Ви можете на сайті БДПУ, платформі MOODLE. Розклад на наступний тиждень оновлюється кожної п'ятниці.

Система оцінювання та вимоги: оцінювання виконання завдань на практичних заняттях, виконання самостійної роботи. Оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти за всіма видами навчальних робіт проводиться під час поточного та підсумкового контролю, що регулюється «Положенням про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти у Бердянському державному педагогічному університеті» (https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/11/kryter_ocin_2021.pdf).

Завданнями поточного контролю є перевірка засвоєння навчального матеріалу здобувачами вищої освіти. При оцінюванні кожного ЗМ враховуються такі основні елементи навчальної діяльності студента: виконання завдань практичної частини; виконання завдань для самостійної роботи; робота на практичному занятті; неформальна освіта. Додаткові бали можна отримати при написанні наукових тез, участі у конференціях, семінарах, воркшопах, Всеукраїнській олімпіаді зі спеціальності 013 Початкова освіта.

Критерії оцінювання практичних завдань і самостійної роботи: кожен блок практична/самостійна робота оцінюється максимум у 10 балів згідно з наступними показниками: демонстрація ґрунтовних теоретичних знань – 30% оцінки; нестандартний, творчий підхід до розв'язання завдання, вияв креативності – 30% оцінки; здатності практичного застосування повного спектру опанованих методик – 30% оцінки; своєчасність виконання завдання – 10% оцінки. Критерії оцінювання творчого індивідуального завдання: самостійність наукового пошуку – 30% оцінки; результативність наукового пошуку – 30% оцінки; практична значущість розробки наукової проблеми – 30% оцінки; своєчасність виконання завдання – 10% оцінки.

Підсумкове оцінювання проходить у формі екзамену.

Для оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти застосовується внутрішня університетська 100-бальна шкала. Після вивчення навчальної дисципліни їх результати конвертуються у шкалу ECTS шляхом ранжування навчальних досягнень згідно з Положенням про оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти у Бердянському державному педагогічному університеті <https://bdpu.org.ua/normatyvna-baza-bdpu/regulations-of-educationa/organization-of-educational-activities/>. Мінімальний пороговий рівень оцінки з освітнього компоненту є єдиним в Університеті, не залежить від форм і методів оцінювання, складає 50 балів.

Оцінка за всі види навчальної діяльності за університетською шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)

Щоб перевірити свої оцінки за завдання та прочитати коментарі викладача, клацніть на посилання «Журнал оцінок» у меню лівої бічної панелі на сторінці курсу в MOODLE. У вікні, що відкриється, будуть перераховані всі задані завдання та терміни їх виконання. Якщо ваш викладач залишив коментар, натисніть на завдання, щоб переглянути.

Список рекомендованих джерел (наскрізна нумерація)

Основні:

1. Балбус Т. А., Погонєць І. В. Книжкова графіка: навч. посіб. Кременець: Кременецький педагогічний коледж КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2018. 35 с.
2. Кодлюк Я. П. Підручник для початкової школи: теорія і практика. Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. 288 с.
3. Кодлюк Я. П. Робота з підручником на уроках у початковій школі: посіб. для вчителя початкової школи / За ред. О. Я. Савченко. Київ: Наш час, 2009. 104 с.
4. Кодлюк Я. П. Теорія і практика підручникотворення в початковій освіті : підруч. для магістрантів та студ. пед. ф-тів. Київ : Інформаційно-аналітична агенція «Наш час», 2006. 368 с.
5. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти. Київ : СПД «Цудзиневич Т. І.», 2007. 204 с.

Допоміжні:

6. Гірняк А. Н. Система традиційного підручникотворення та її психолого-дидактичний аналіз: наук. вид. / За ред. А. В. Фурмана. Тернопіль: Інститут ЕСО, 2004. 65 с.
7. Кодлюк Я. Аналіз і оцінювання шкільних підручників: дидактичний аспект. *Підручник XXI століття*. 2003. № 1–4. С. 72–80.
8. Кодлюк Я. Ілюстративний матеріал як структурний компонент шкільного підручника (дидактичний аспект). *Рідна школа*. 2003. № 12. С. 26–29.
9. Кодлюк Я. П. Технологія аналізу підручкового забезпечення початкової школи. *Проблеми сучасного підручника* : зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки АПН України; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк: РРВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. Вип. 7. С. 68–73.
10. Кодлюк Я. П. Шкільний підручник як модель процесу навчання: історія, теорія, практика: результати науково-дослідної роботи (2008–2013 рр.). Тернопіль: ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2014. 46 с.
11. Кодлюк Я. П., Погонєць І. В. Тенденції ілюстрування підручників для початкових шкіл України у другій половині ХХ століття (1950–1980 рр.). *Імідж сучасного педагога*: електрон. наук. фаховий журнал / Полтав. обл. ін-т післядипл. пед. освіти ім. М. В. Остроградського; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України; редкол.: Н. І. Білик (гол. ред.) [та ін.]. Полтава: ПОШПО, 2020. № 5 (194). С. 72–79.
12. Кодлюк Я. Підручник для початкової школи: психолого-педагогічні

основи побудови. *Початкова школа*. 2003. № 10. С. 39–43.

13. Кодлюк Я. Розвивальна функція підручника для початкової школи. *Початкова школа*. 2002. № 4. С. 67–71.

14. Кодлюк Я. Теоретичні основи побудови підручника для початкової школи: структурний підхід. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету (Серія: Педагогіка)*. 2008. № 6. С. 73–77.

15. Кодлюк Я. Функціональне забезпечення підручника для початкової школи. *Проблеми сучасної педагогічної освіти (Серія: Педагогіка і психологія)*. Київ : Педагогічна преса, 2001. Вип. 3 (Ч. 1). С. 160–164.

16. Кодлюк Я. Шкільний підручник в умовах запровадження державних стандартів освіти. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету (Серія: Педагогіка)*. 2002. № 6. С. 19–25.

17. Кодлюк Я. П. Інновації у змісті підручників для початкової школи. *Початкова школа*. 2017. № 12. С. 42–45.

18. Погонєць І. В. Педагогічні основи ілюстрування підручників для початкових шкіл України (друга половина ХХ століття): дис. канд. пед. наук. (доктора філософії): 13.00.01 / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2021. 425 с.

19. Янченко О. Особливості формування умінь молодших школярів працювати з підручником *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету (Серія: Педагогіка)*. 2013. № 3. С. 3–10.

20. Янченко О. Формування у молодших школярів умінь працювати з позатекстовими компонентами підручника. *Початкова школа*. 2005. № 7. С. 10–14.

Інформаційні ресурси

21. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument> (дата звернення : 29.08.2022).

22. Закон України «Про вищу освіту». URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>(дата звернення 31.08.2022).

23. Закон України «Про освіту». URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (дата звернення 31.08.2022).

24. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 31.08.2022).

25. Сайт Бердянського державного педагогічного університету: <https://bdpu.org.ua/>

26. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України: www.mon.gov.ua.